

Hynninen, N., I. Herneaho, E. Sippola, J. Isosävi & M. Yang (toim.) 2023. Kieli ja osallisuus – Språk och delaktighet – Language and participation. AFinLAn vuosikirja 2023. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 80. Jyväskylä. s. 224–251.

Heli Paulasto, Anni Rannikko & Tiina Sotkasiira

Itä-Suomen yliopisto

Saavutettavuudesta kriittiseen autonomiaan – vieraskieliset kuntavaaliviestinnän kohderyhmänä

Nostot

- Englanti on tarpeen muttei riitä: selko- ja kotikieliseen vaaliviestintään tarvitaan lisäpanostusta.
- Viestinnän kielen lisäksi on kiinnitettävä huomiota koukuttavaan, oikein kohdennettuun sisältöön.
- Viestinnän saavutettavuus ei takaa osallisuuden tai kriittisen autonomian toteutumista.
- Sosiaalinen esteettömyys on saavutettavuuden ja poliittisen osallisuuden suurin haaste.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

The article examines multilingual communication practices aimed at informing Finland's foreign language speaking inhabitants on municipal elections and decision-making in the regional context of Joensuu. Our focus is on the availability and accessibility of relevant multilingual information and the potential of accessible information in developing a sense of democratic participation and critical autonomy among the immigrant population. The research is based on seven thematic interviews conducted after the 2021 municipal elections. All interviewees have experience in enabling the democratic participation of multilingual residents in Joensuu through their roles in civil service, politics, or local organizations. Poor accessibility of information has been identified as a reason for multilingual population's low voting rates in previous research. The interview data reveal in detail what kinds of deficiencies can be identified across the components of usability, understandability, and social accessibility. The results also give insights into good practices and possible remedies.

Keywords: accessibility, multilingualism, democracy, inclusion

Asiasanat: saavutettavuus, monikielisyys, demokratia, osallisuus

1 Johdanto

Samalla kun Suomen vieraskielisen väestön määrä on viime vuosikymmeninä nousut, heidän yhteiskunnalliseen osallisuuteensa ja siihen vaikuttaviin tekijöihin on tutkimuksessa kiinnitetty yhä enemmän huomiota (esim. Kazi ym. 2019; Pitkänen ym. 2019; Demokratiakokeilut 2020). Osallisuuden yksi osa-alue on poliittinen osallistuminen (esim. Kettunen 2022; Seikkula & Maury 2022): osallisuuden kokemukseen suomalaisen yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä kuuluu myös mahdollisuus vaikuttaa oman kunta- tai kaupunkiyhteisön toimintaan ja kehittämiseen liittyvään päätöksentekoon. Kuntalaisten tärkeimpänä demokraattisen osallistumisen kanavana pidetään kuntavaaleja, joissa kaikilla täysi-ikäisillä kunnan asukkailla on periaatteessa yhtäläinen mahdollisuus vaikuttaa äänestämällä. Toisin kuin eduskunta- ja presidentinvaaleissa, kunta- ja aluevaaleissa äänioikeus on myös muun valtion kuin Suomen tai EU:n täysi-ikäisillä kansalaisilla, joilla on ollut yhtäjaksoisesti kotikunta Suomessa kahden vuoden ajan. Valtaväestölle suunnattu suomen- tai ruotsinkielinen vaaliviestintä ja kampanjointi ei kuitenkaan saavuta kaikkia näitä äänioikeutettuja kuntalaisia. Vieraskielisten äänestysaktiivisuus jää keskimääräistä matalammaksi (Seikkula & Maury 2022: 11). Näin kävi myös vuoden 2021 kuntavaaleissa (SVT 2021). Äänioikeutettu kuntalainen on useimmissa tapauksissa myös vaalikelpoinen, mutta vieraskielisten kuntavaaliehdokkaiden osuus verrattuna vieraskielisten osuuteen väestöstä on vielä äänestäjien osuuttakin pienempi, valittujen valtuutettujen osuudesta puhumattakaan (Sipinen 2021: 25; Seikkula & Maury 2022: 10).

Maahanmuuttaneiden vaaliaktiivisuutta ja siihen liittyviä toimia on tutkittu 2000-luvulla suhteellisen laajasti. Valaste ja Wass (2019) nostavat esille useita äänes-

tysaktiivisuuteen vaikuttavia osatekijöitä. Heidän tutkimuksessaan korostuu erityisesti identiteettipohjaisen kotoutumisen merkitys. Seikkulan ja Mauryn (2022) kyselytutkimusaineistossa äänestysaktiivisuutta laskeviksi keskeiseksi tekijäksi mainitaan tiedonpuute, joka johtuu esimerkiksi viranomaisten ja puolueiden riittämättömästä selko- ja monikielisestä viestinnästä. Suomen ja ruotsin kielen taito puolestaan nostaa äänestysaktiivisuutta, mikä osoittaa, että kielellinen saavutettavuus on avainasemassa äänestysaktiivisuuden nousua tavoiteltaessa. Muita äänestysaktiivisuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat Suomen kansalaisuus, suomalainen puoliso tai ystävät, aiemmat kokemukset poliittisesta osallistumisesta sekä samastuttavat ehdokkaat (Valaste & Wass 2019; Seikkula & Maury 2022). Vastaavia huomioita on myös muista maista (esim. de Rooij 2012; Ruedin 2018).

Monikielisen viestinnän roolia on aiemmassa tutkimuksessa selvitetty muun muassa kuntien, ELY-keskusten, puolueiden ja ehdokkaiden näkökulmista (esim. Ahokas ym. 2011; Sipinen 2021). Seikkulan ja Mauryn (2022: 13) mukaan ”viranomaisviestintä vaaleista ei yleisesti [kuitenkaan] vastaa kohderyhmän tavoitettavaa monikielistä viestintää”, minkä lisäksi puolueiden ajatellaan olevan päävastuussa politiikan sisällöistä viestimisestä. Kirjoittajat nostavatkin esille järjestöjen ja hankkeiden tärkeän roolin saavutettavan vaaliviestinnän toteuttajina.

Tässä artikkelissa käsittelemme vieraskielisille kuntalaisille suunnattua kuntavaaleihin ja kunnalliseen päätöksentekoon liittyvää viestintää ja vuorovaikutusta yhdessä paikallisessa kontekstissa, Joensuussa. Koska saavutettavuus on onnistuneen viestinnän ja osallisuuden kulmakivi, avaamme tähän aiheeseen liittyviä ongelma-kohtia ja kehittämisehdotuksia Kinnusen ja Hirvosen (2020: 322–323) jatkumon mukaisesti, jossa saavutettavuuden edellytyksiä ovat käytettävyys, ymmärrettävyys ja esteettömyys. Artikkelin tutkimuskysymys kuuluu: Millaista osallisuutta Joensuussa kuntavaaleissa käytössä olleet monikieliset vuorovaikutuksen ja viestinnän keinot ja käytännöt mahdollistavat vieraskielisille joensuulaisille?

Tutkimuksemme perustuu seitsemän henkilön teemahaastatteluille, jotka toteutettiin 13.6.2021 pidettyjen kuntavaalien jälkeen kesä-elokuussa 2021. Haastateltaviksi valittiin järjestö-, puolue- ja viranomaistoimijoita, joilla on työtehtäviensä tai poliittisen toimintansa ansiosta kokemusta maahanmuuttaneiden kunnallisen osallisuuden tukemisesta. Jotkut haastateltavista olivat myös toimineet kuntavaaliehdokkaina tai kunnanvaltuutettuina. Pohjustukseksi selvitämme ensin, mitkä tahot vaaliviestintää ja kampanjointia Joensuussa toteuttavat, millä kielillä ja millaisin keinoin. Saavutettavuuden lisäksi tarkastelemme sitä, kuinka käytössä olevat toimintatavat edistävät vieraskielisten kuntalaisten poliittisen osallisuuden ja kriittisen autonomian toteutumista.

Taustoitamme seuraavaksi tutkimuksen käsitteistöä, minkä jälkeen kerromme lähemmin tutkimuksen aineistosta, menetelmistä ja omista rooleistamme toimintakentällä sekä Joensuusta monikielisenä kaupunkina. Analyysissä noudatamme

Kinnusen ja Hirvosen (2020) saavutettavan viestinnän ja osallisuuden jatkumoa, jota täydennämme kriittiseen autonomiaan liittyvillä havainnoilla.

2 Saavutettavuuden ja osallisuuden käsitteistöä

Yhteiskunnalliseen osallisuuteen tähtäävällä viestinnällä on erilaisia tavoitteita. Tavoitteet voi jakaa kolmelle portaalle sillä perusteella, miten pitkälle menevää osallisuutta viestinnällä tavoitellaan. Nämä kolme porrasta ovat tiedon saatavuus, sen saavutettavuus sekä viestinnällinen ja vuorovaikutteinen osallisuus. Viestinnän saatavuus tarkoittaa sitä, että tieto tai palvelu on olemassa ja saatavilla. Saatavuus voi määrittyä esimerkiksi lainsäädännön pohjalta: jotkin kriteerit täyttävät ihmiset ovat oikeutettuja johonkin palveluun. Saatavuus täydentyy saavutettavuudeksi, kun kiinnitetään huomiota saavutettavan viestinnän keskeisiin osa-alueisiin, joita ovat käytettävyys, ymmärrettävyys ja esteettömyys. Käytettävyys tarkoittaa sitä, että tieto tai palvelu on saatavilla käyttötarkoitukseen sopivalla tavalla. Ymmärrettävyys taas tarkoittaa sitä, että tieto tai palvelu on käyttäjälleen ymmärrettävässä muodossa. Esteettömyys viittaa siihen lähtökohtaan, että tiedon tai palveluiden käytön pitää olla fyysisesti ja sosiaalisesti esteetöntä. (Kinnunen & Hirvonen 2020: 322–323.) Saavutettava viestintä mahdollistaa yhteiskunnallisen osallisuuden käyttäjille, joilla on erilaiset viestinnälliset resurssit: he voivat hyödyntää tietoa ja palveluita mahdollisimman yhdenvertaisesti ja saavuttaa niiden avulla omia tavoitteitaan (Hirvonen ym. 2020: 13; Kinnunen & Hirvonen 2020: 323).

Käytettävyydellä on monikielisessä viestinnässä ja kääntämisessä keskeinen rooli, sillä kääntämisen tavoitteena on käyttäjälähtöisesti onnistunut viestintä. Käytettävyys määrittyy siis käyttäjän kokemuksen kautta (Suojanen ym. 2014: 14). Käytettävyyden määritelmänä viitataan usein Jakob Nielsenin (1993) järjestelmän hyväksyttävyyden malliin, jossa sille annetaan viisi osatekijää: ”helppo opittavuus, tehokkuus, muistettavuus käyttökerrasta toiseen, virheiden vähäinen määrä käytön aikana” ja ”käyttäjän subjektiivinen tyytyväisyys” (Nielsen 1993: 26; käännös Tuominen ym. 2015: 236). Käytettävyys ja hyödyllisyys muodostavat yhdessä tuotteen tai palvelun käyttökelpoisuuden (Nielsen 1993: 24–26; Suojanen ym. 2014: 15). Käytännöllisen, yksilön kokemukseen ja tyytyväisyyteen perustuvan hyväksyttävyyden lisäksi onnistunut järjestelmä on myös sosiaalisesti ja yhteisöllisesti hyväksyttävä. Kuntavaaleissa äänestämiseen voi liittyä esimerkiksi vieraskielisen kuntalaisen taustasta ja uudenlaisessa yhteiskunnassa toimimisesta johtuvia poliittisia asenteita tai vastustusta, jonka vuoksi omakielistäkin vaaliviestintää ei välttämättä oteta vastaan (White ym. 2008: 269–270).

Saavutettavuuden toinen edellytys on ymmärrettävyys, joka koskee tekstin tai puheen ominaisuuksia tai käytettävää kieltä. Vaaliviestintä voidaan karkeasti jakaa tiedotukseen, joka on pääasiassa kirjallista ja audiovisuaalista, ja vuorovaikutteiseen viestintään, kuten paneeleihin, tiedotustilaisuuksiin, katukampanjointiin tai sosiaa-

lisen median keskusteluryhmiin, joissa kansalaisilla on mahdollisuus kysymyksiin ja ajatustenvaihtoon. Tiedotus pyrkii tavoittamaan laajoja kansanjoukkoja, kun taas vuorovaikutteisen tiedon äärelle on itse hakeuduttava tai tieto on vietävä sinne, missä äänestäjät luontaisesti liikkuvat, kuten julkisiin kaupunkitiloihin ja suomi toisena kielenä -opetusryhmiin. Ymmärrettävyyden osalta tiedotuksessa korostuvat lukutaito ja kielen valinta. Lukutaito on jo sinänsä vahvasti kulttuurisidonnainen käsite; sen arvostus ja rooli yhteiskunnassa tai yksilöiden elämässä voi olla eritaustaisten ihmisten piirissä hyvin erilainen (Suni & Tammelin-Laine 2020). Suomalainen viranomaisviestintä voi siis tuntua vieraalta ja vaikeasti avautuvalta, vaikka se olisikin omakielistä.

Oikeusministeriön Vaalit.fi-sivuston laaja kielikattaus – kuntavaaleista tiedotetaan sivustolla 31 eri kielellä – kertoo siitä, että oman kielen merkityksellisyys ja Suomen kielellinen moninaisuus ymmärretään viranomaistasolla jo melko hyvin. Puolueiden verkkosivuilla tyydytään tavallisesti kuitenkin kolmeen kieleen: suomeen, ruotsiin ja englantiin. Englannin käytön yleisyydestä huolimatta – tai tästä johtuen – siihen suhtaudutaan maahanmuuttoa ja viestintää käsittelevässä tutkimuksessa varauksella (esim. Määttä 2020). Suomen tai ruotsin kielen oppimisella on kotoutumisessa keskeinen asema (Tarnanen ym. 2015; Kokkonen ym. 2019), minkä vuoksi selkosuomen käyttö saa tutkijoiden keskuudessa englantia enemmän kannatusta (esim. Vanhatalo 2020; Ainiala 2021). Pelkkä kotimaisten kielten käyttö saattaa kuitenkin jättää vieraskieliselle kuntalaiselle tunteen, että viestiä ei edes ole tarkoitettu hänelle. Lehtimajan ym. (2021: 453–454) mukaan kielivalinnan tekeminen vieraskielisen henkilön puolesta voidaan nähdä vallankäyttönä, jos se ei palvele hänen intressejään.

Siinä missä yksisuuntainen tiedottaminen edellyttää kielivalintojen tekemistä ennalta, vuorovaikutteiset tilanteet antavat enemmän liikkumavaraa. Tulkkaus mahdollistaa niin viestin saavutettavuuden kuin keskusteluun osallistumisen, ja tulkkausten puuttuessa kielen valinnasta voidaan usein neuvotella suoraan (Hirvonen ym. 2020: 15). Monikielisillä keskustelijoilla on käytössään monipuolisia, dynaamisia kommunikatiivisia ja kehollisia repertoaareja, jolloin yhteisymmärrys on mahdollista rakentaa sosiaalisessa kanssakäymisessä (Rymes 2014; ks. myös Pietikäinen ym. 2010; Han 2013; Wilson 2021).

Esteettömyys tarkoittaa saavutettavan viestinnän kontekstissa usein fyysistä esteettömyyttä, esimerkiksi näkö- tai kuulovammaisia koskevia käytänteitä (ks. Hirvonen & Kinnunen 2020). Aistivammattomien kielenkäyttäjien osalta esteettömyys ja käytettävyyden puolestaan voivat olla osittain päällekkäisiä käsitteitä. Omakielisetkään verkkosivut eivät ole esteettömät, jos niiden käytettävyyden on huono. Keskitymme tässä siksi erityisesti sosiaalisen esteettömyyden näkökulmaan. Sosiaalisen esteettömyyden ymmärrämme asenneilmapiirinä, jossa yksilöt voivat toimia julkisesti ilman pelkoa syrjinnästä tai väheksymisestä. Huomionarvoista on, että sosiaalinen esteettömyys perustuu vuorovaikutukseen. (Ks. Ekholm 2009: 159, 201.)

Osallisuudella on sekä tutkimuksen että julkishallinnon käsitteenä monenlaisia, kontekstisidonnaisia määritelmiä, jotka kietoutuvat sen historiaan julkishallinnon

hankkeiden tavoitteena. Kinnusen ja Hirvosen (2020: 323) kuvaamalla jatkumolla osallisuus tarkoittaa sitä, että saavutettavan viestinnän avulla ihminen voi lähtökohdistaan riippumatta kokea kuuluvansa yhteisöön, pärjäävänsä siinä itsenäisesti ja osallistua päätöksentekoon. Tässä analyysissä määrittelemme osallisuuden edellisen, viestinnällisen ulottuvuuden lisäksi niin, että se on ihmisen ja yhteisön – tutkimuksemme kontekstissa myös yhteiskunnan – välinen suhde, joka perustuu yhteisöön kuulumiselle, sen osana toimimiselle ja kokemukselle siihen kuulumisesta. Osallisuus edellyttää näiden kolmen asian yhtäaikaista toteutumista ja lisäksi sitä, että ihmisellä on todellinen mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Se rakentuu ihmisen ja yhteiskunnan demokraattiselle suhteelle. (Horelli ym. 2007; Nivala & Ryyänen 2013.)

Osallisuus on paitsi teoreettinen käsite myös yhteiskunnallinen ideaali ja tavoite. Sen vastakohdiksi nähdään passiivisuus, osattomuus, välinpitämättömyys ja vieraantumisen. Koska osallisuudella julkishallinnon tavoitteena on monenlaisia määritelmiä, osallisuuden edistäminen voi joskus tarkoittaa myös osallistamista: sitä, että tuetaan vain jotain tiettyä osallistumisen muotoa, esimerkiksi kuntavaaleissa äänestämistä. Tällöin esimerkiksi ruohonjuuritasolla syntyvä omaehtoinen ja suora toiminta tai kansalaisjärjestöjen kautta tapahtuva vaikuttaminen voidaan nähdä epätoivottavana ja jopa ongelmallisena. Onkin tärkeä huomata, että osallisuuden edistämiseksi on kyse vallankäytöstä: tiettyjä osallistumisen tapoja kuten äänestämistä voidaan normalisoida ja tehdä muita tapoja toivottavammiksi tavoiksi vaikuttaa. (Nivala & Ryyänen 2013: 14–19.)

Osallisuus on yhteydessä myös autonomian ideaan. Andersonin ja Honnethin (2005: 127) tapaan autonomia voidaan ymmärtää erilaisten sosiaalisten suhteiden ja tunnustamisen varassa rakentuvaksi kyvykkyudeksi vastata oman elämänsä suunnasta ja tehdä sitä koskevia päätöksiä. Aaltio (2013: 62–63) kutsuu perusautonomiaksi yksilön mahdollisuutta osallistua yhteiskuntaan ja elinympäristönsä toimintaan. Kriittisen autonomian käsitteellä Aaltio taas viittaa kyvykkyteen tuottaa olemassa olevien vaihtoehtojen ulkopuolelta uusia päämääriä ja tavoitella niitä käytännössä. Aaltion mukaan kriittinen autonomia antaa kyvyn kyseenalaistaa vallitsevia kulttuurisia sääntöjä ja osallistua niiden muuttamiseen tai hyväksymiseen. Lähtökohtana on, että yhteisön jäsenenä toimiva ihminen ei saavuta koskaan täydellistä toimintavapautta, mutta toisaalta hänellä on aina jonkin verran autonomiaa. Äänestämisen on tapa vaikuttaa ja toimia osallisena yhteiskunnassa, ja kuntavaalit tarjoavat kansalaisuudesta riippumatta kunnan asukkaalle mahdollisuuden paikallistason poliittiseen osallistumiseen. Suomeen muuttaneilla poliittista osallistumista pidetään yhtenä kotoutumisen osa-alueena (Valaste ja Wass 2019). Aktiivista osallistumista ei maahanmuuttaneiden kohdalla kuitenkaan nähdä pelkästään oikeudeksi, vaan se voidaan määritellä heille myös velvoitteeksi ja yhteiskuntaan kiinnittymisen ehdoksi (Suurpää 2002).

3 Asiantuntijahaastattelut aineistona ja menetelmän kuvaus

Tutkimusaineistomme koostuu seitsemän henkilön teemahaastatteluaineistosta, joka on koottu kuntavaalien jälkeen kesä-elokuussa 2021. Haastattelujen teemana on monikielinen vaaliviestintä. Haastateltavat ovat joko Suomessa syntyneitä tai maahan muuttaneita joensuulaisia järjestö-, puolue- ja viranomaistoimijoita, jotka ovat työn tai kansalaistoiminnan kautta jollain tapaa osallistuneet monikieliseen vaaliviestintään 2000-luvulla käydyissä vaaleissa. Useimmat haastateltavat olivat myös joskus olleet ehdolla kuntavaaleissa sekä hankkineet kokemusta joko valtuusto- tai lautakuntatyöskentelystä. Yksi haastatteluista tehtiin parihaastatteluna ja viisi yksilöhaastatteluna, yksi toteutettiin Zoomin välityksellä ja muut kasvokkain. Haastattelujen tekemiseen ja litterointiin osallistui kirjoittajien lisäksi myös opiskelija Ella Mustonen. Jokaisessa haastattelussa oli mukana kaksi tai kolme tutkimusryhmän jäsentä.

Olemme litteroineet haastattelut kokonaisuudessaan ja sanatarkasti tekstiksi. Olemme merkinneet litteraattiin myös niin sanotut tilkesanat, naurahdukset, sanojen katkeamiset, päällekkäisen puheen ja pidemmät tauot, mutta tekstiin valittuja sitaatteja on joskus muokattu luettavuuden helpottamiseksi. Tarkkuus on riittävä, sillä analyysissa keskityimme haastateltavien puheen sisältöön (Ruusuvoori & Nikander 2017). Tässä artikkelissa esittämässämme aineistolainauksissa olemme anonymisoinneet kaikki haastateltavan tunnistamisen mahdollistavat tiedot. Olemme nimenneet haastateltavat lainauksissa viranomaisiksi, puolue toimijoiksi tai järjestötoimijoiksi sen mukaan, missä roolissa he ovat haastatteluun osallistuneet.

Aineiston analyysissa olemme jäsentäneet haastatteluja keskeisten teoreettisten käsitteidemme saatavuuden, saavutettavuuden, osallisuuden ja kriittisen autonomian näkökulmista. Analysoimme haastatteluja teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin asiantuntijahaastatteluina. Kukin haastateltava pohtii tutkimuksen aihetta omasta näkökulmastaan, vaikka samalla on huomattava, että yksittäisellä haastateltavalla voi olla useita rooleja. Hän voi samaan aikaan olla esimerkiksi sekä järjestötoimija että itse ehdokkaana vaaleissa. Asiantuntijahaastattelujen tavoitteena on usein pyrkimys jonkin ilmiökentän faktuaaliseen kuvaamiseen, mutta samalla asiantuntijapuheen limittyä haastateltavan omaa kokemustietoa ja arvottavia havaintoja koskien esimerkiksi eri toimijoiden roolia maahanmuuttaneiden osallisuuden tukemisessa (ks. Alastalo & Åkerman 2010).

Emme katso vaaleihin liittyvää viestintää ja maahanmuuttaneiden demokraattiseen päätöksentekoon osallistumista täysin ulkopuolisen silmin ja etäältä. Oma suhteemme tutkimaamme ilmiöön rakentuu ennen kaikkea joensuulaisen kansalaisyhteiskunnan kautta. Kaikki haastatellut toimijat olivat meille jo ennestään tuttuja ja olemme itsekkin olleet esimerkiksi järjestämässä englanninkielisiä vaalipaneeleita ja pohtimassa sitä, miten vieraskieliset saisivat aiempaa helpommin tietoa vaaleista

ja vaaliteemoista. Olemme myös kirjoittaneet näistä kokemuksistamme (Davydova-Minguet & Sotkasiira 2014). Tämä artikkeli on osa tätä jatkumoa.

4 Toimintaympäristön kuvaus

Pohjois-Karjalassa sijaitseva Joensuu on Suomen 12. suurin kaupunki, jossa asui vuonna 2021 hieman yli 77 000 asukasta. Suurimpia vieraskielisten ryhmiä Pohjois-Karjalassa ovat venäjää, arabiaa, englantia ja viroa sekä thain kieltä puhuvat (Tilastokeskus 2021). Venäjänkielisiä maakunnassa asui Tilastokeskuksen tietojen mukaan noin 4 000 henkeä, eli he ovat selvästi suurin vieraskielisten ryhmä, kun taas esimerkiksi thaita puhuvia asui maakunnassa 210. Joensuun väestöstä ulkomaan kansalaisia oli 3,5 prosenttia (2 736 henkilöä), mikä on selvästi alle maan keskiarvon (5,3 %) (Tilastokeskus 2021). Suurimpia ulkomaan kansalaisten ryhmiä Joensuussa olivat vuonna 2021 Venäjän, Syyrian, Kiinan, Bangladeshin ja Thaimaan kansalaiset (Joensuun kaupunki 2022a). Joensuun äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa oli yksi maan alhaisimpia. Äänestämässä kävi vuoden 2021 kuntavaaleissa alle puolet äänioikeutetuista (47,6 %). Äänestysaktiivisuus oli viisi prosenttiyksikköä matalampi kuin edeltävissä vaaleissa vuonna 2017 (52,6 %). Viime kuntavaaleissa useimmilla puolueilla on ollut listoillaan muutamia maahanmuuttajataustaisia ehdokkaita. Lehtitietojen mukaan ensimmäinen maahanmuuttajataustainen kuntavaaliehdokas valittiin Joensuun kaupunginvaltuustoon vuonna 2012 (Heikkilä 2012). Ulkomaalaisten äänestysaktiivisuus Savo-Karjalan vaalipiirissä vuoden 2021 kuntavaaleissa oli 22,1 prosenttia (Tilastokeskus 2021).

Joensuun kaupungilla on toiminut pitkään Joensuun kaupungin maahanmuuttajapalvelut, jonka tehtävänä on tukea ulkomailta Joensuuhun muuttavien asettumista uuteen kotikaupunkiin sekä edistää työperäistä maahanmuuttoa. Vuonna 2022 maahanmuuttajapalvelut nimettiin uudelleen International House Joensuiksi. Kaupungin tiedotuksen mukaan muutoksessa ei ollut kyse vain nimenmuutoksesta, vaan palvelujen kehittämisestä vastaamaan työelämän tarpeita (Joensuun kaupunki 2022b). Joensuun kaupunki on omassa tiedotuksessaan pitänyt esillä kuntavaaliteemaa ja pyrkinyt tiedottamaan asiasta myös muita kieliä kuin suomea käyttäen.

Maahanmuuttaneiden tukena toimii kaupungissa myös useita järjestöjä, joista Joensuun seudun monikulttuurisuusyhdistys ry (JoMoni) on keskittynyt nimenomaisesti maahanmuuttajien asioiden edistämiseen. Kuntavaaleihin liittyen JoMoni on toiminut yhteistyössä esimerkiksi Itä-Suomen etnisten suhteiden neuvottelukunnan eli ETNON kanssa (Davydova-Minguet & Sotkasiira 2014). Yhteistyön tavoitteena on ollut lisätä maahanmuuttajien äänestysaktiivisuutta. JoMoni on muun muassa järjestänyt englanninkielisiä vaalililaisuuksia ja vaalipaneeleja, joiden aiheissa on huomioitu maahanmuuttoteemoja. Myös Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistyksellä on ollut useita maahanmuuttajien osallisuutta tukevia hankkeita. Se esimerkiksi toteutti vuoden 2021 kuntavaalien aikaan äänestysaktiivisuuden nostamiseen tähtäävän Joensuun

kaupungin rahoittaman kampanjan yhdessä JoMonin kanssa. Hankkeessa tiedotettiin vaaleista eri kielillä ja tehtiin aiheita käsitteleviä videoita, joissa puhuttiin englantia ja tekstitettiin puhe suomeksi.

Valtakunnallisesti keskeinen toimija on vaaliviestinnästä ja äänioikeudesta tiedottamisesta vastaava Digi- ja väestötietovirasto, joka postittaa kaikille äänioikeutetuille äänioikeusilmoituksen (ilmoituskortin) viimeistään 24 päivää ennen vaalipäivää. Merkittävänä tiedotuskanavana tämän tutkimuksen haastateltavat pitivät myös mediaa, erityisesti Yleisradion monikielistä viestintää. Lisäksi haastateltavat tunnistivat joitakin kansallisesti toimivia järjestöjä, joilla oli keskeinen rooli vaaliviestinnässä. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla toimiva Moniheli-järjestö on saanut Euroopan Unionin ja valtion tukea edistääkseen maahanmuuttaneiden osallistumista kuntavaaleihin. Vuosina 2015–2019 Moniheli vastasi oikeusministeriön tuella *Kaikkien vaalit* -hankkeesta, joka jatkui *Kuntademokratiaa kaikille!* -nimisenä toimintana, jossa on pyritty rakentamaan yhteyksiä ja vuorovaikutusta päättäjien ja vieraskielisten välille. Tämä toiminta tunnetaan myös Joensuussa, ja paikalliset järjestötoimijat käyttävät viestinnässään materiaaleja, joita on tuotettu muualla Suomessa.

Joensuussa käydään jonkin verran kuntapolitiikkaan liittyvää keskustelua myös sosiaalisessa mediassa. Esimerkiksi Facebookista löytyy Joensuu English Speakers -ryhmä ja muita järjestöjen ja puolueiden sivuja, joilla ehdokkaat ja kansalaistoimijat tiedottavat vaaleista. Ei-poliittisissa sosiaalisen median ryhmissä tapahtuvan vaaliviestinnän tulee olla hienovaraista ja luonteeltaan tiedottavaa. Joensuu English Speakers sallii kuitenkin vaaleihin liittyvän keskustelun. Tärkeä rooli on myös puolueilla ja ehdokkailla itsellään, vaikka haastateltavien mukaan vain harvat ehdokkaat viestivät vaaleissa muulla kuin suomen kielellä. Heidän mukaansa useimmiten käytetty kieli on englantia, mutta myös omakielistä viestintää tehtiin jonkin verran. Omakielistä viestintää tehtiin myös henkilökohtaisesti tuttavapiirissä, mikä ei usein näy julkisuuteen ja jää siksi helposti myös tutkijoilta piiloon, jolleivät he satu kuulumaan juuri tiettyyn etniseen tai kielelliseen kohderyhmään.

5 Analyysi

Puramme analyysissa haastattelujen sisältöä kuntavaaleihin liittyvän monikielisen viestinnän saatavuuteen (luku 5.1) ja saavutettavuuteen (5.2) sekä osallisuuteen ja kriittiseen autonomiaan (5.3) liittyvien huomioiden kautta. Haastattelujen näkökulma on joensuulainen, mutta koska monet järjestö- ja puolue-toimijat hyödyntävät viestinnässään valtakunnallisia tietolähteitä tai kiinnittävät huomiota näiden organisaatioiden viestinnällisiin käytäntöihin, myös näihin lähteisiin liittyvät kommentit on katsottu aiheelliseksi sisällyttää analyysiin.

5.1 Kuntavaaliviestinnän saatavuus

Kuntavaaleissa äänioikeus on sidottu henkilön kotikuntaan, ei kansalaisuuteen, kuten esimerkiksi eduskuntavaaleissa. Äänioikeuden tarkat ehdot määritellään kuntalaissa (Kuntalaki 410/2015 § 20) ja kotikuntalaissa (201/1994). Vaalikelpoisuuden eli ehdolle asettumisen ehdot ovat lähes samat kuin äänioikeuden, ja myös ne määritellään edellä mainituissa laeissa. Vaalit ovat siten saatavilla niille vieraskielisille, jotka täyttävät vaalikelpoisuuden ja äänioikeuden lailliset kriteerit. Niin viranomaistahot kuin puolueet ja ehdokkaat käyttävät runsaasti mediatilaa saadakseen mahdollisimman suuren osan äänioikeutetuista kuntalaisista uurnille. Myös tietoa kuntavaaleista on siis saatavilla, ainakin suomeksi ja ruotsiksi.

Tiedon saatavuutta rajaa, missä ja milloin sitä on saatavilla. Kuntavaalit pidetään Suomessa joka neljäs vuosi, ja niistä tiedottaminen keskittyy ajallisesti vaalien alle. Haastateltavat korostavat, että tämä on lyhyt aika koettaa aktivoida äänestäjiä, joille suomalaisen kuntapolitiikan käytänteet ja sisällöt ovat vieraita. Joensuun kaupungin monikielinen vaalitiedotus saa sekä ruusuja että risuja. Kotitalouksiin jaettavassa Joensuun uutiset -lehdessä aihepiiriä pidettiin yllä ”hyvissä ajoin” ja ”useammalla kielellä”; haastateltavat tosin pohtivat, lukeeko lehteä kukaan. Kaupungin verkkosivujen kuntavaalisivustolla monikielisyys näkyi vasta aivan vaalien kynnyksellä:

- (1) nythän tietysti, kun vaalit tällä kertaa, kun vaalit siirty, niin sitä infoahan kerkes olemaan jo pitkään aikaa saatavilla, kun ensiks tähdättiin niihin huhtikuun vaaleihin ja sitten ne olikin vasta kesäkuussa, niin kerkes useampi lehti ilmestyä. Mutta kiinnitin huomiota ite esimerkiksi silloin loppuvuodesta, että kun kaupungilla on semmonen kuntavaaleihin ja osallistumiseen liittyvä sivusto siellä suomenkielisellä puolella, niin oli siis niitä erikielisiä sisältöjä tuli vasta lähellä vaaleja, siis tosi lähellä vaaleja. Että mun mielestä tarve olisi ollut jo aikasemminkin.

(järjestötoimija)

Tiedon saatavuuden osalta määrä ja laatu ovat avainasemassa. Haastatteluissa painotetaan, että tietoa on oltava tarjolla riittävästi ja erilaisissa tiedotuskanavissa ja että sen tulisi koskea myös puolueita ja kuntien toimintaa. Vieraskieliset kuntalaiset saattavat olla tietoisia itse vaaleista, mutta he eivät välttämättä tiedä, mitä tavoitteita kukin puolue ajaa. Potentiaalisille äänestäjille voi lisäksi olla epäselvää, mistä asioista kunnissa päätetään ja mistä ei. Kunnallisesta päätöksenteosta ei tiedota Suomessa keskitetysti mikään tahon; esimerkiksi Kuntaliiton englanninkieliset verkkosivut eivät avaa valtuustojen toimintaa tai päätöksentekoprosesseja. Eräs haastateltava toivoi, että vaikkapa Yle ryhtyisi tarjoamaan tätä tietoa taustoittamalla uutisiaan paremmin:

- (2) nyt pakko mainita, et pitäs mennä itte kattomaan just niitä, et minkälaisia juttuja Yle teki englanniks kuntavaaleista, mut se oli paljon semmosta niinkun, tässä on tieto ja

tässä on niinkun hakukone, jolla voit selvittää, että oletko äänioikeutettu. Mut sit siellä ei esimerkiks puhuttu siitä, et millä tavalla esimerkiks maahanmuutto liittyy kuntavaaleihin

(järjestötoimija)

Kuntavaalien aikaan tietoa vaaleista, ehdokkaista ja puolueista oli saatavilla monessa paikassa: esimerkiksi mediassa, bussipysäkkien mainostauluissa, toreilla ja ostoskeskuksissa. Vuoden 2021 kuntavaaleissa korostui haastateltavien mukaan viestintä sosiaalisessa mediassa, kun koronapandemia hankaloitti katukampanjointia. Valtaosa tiedosta oli kuitenkin saatavilla vain suomeksi. Vaaleja koskevan tiedon saatavilla olo ei siis takaa sitä, että tieto tavoittaa vieraskieliset, vaan sen täytyy olla myös kohde-ryhmälleen käytettävää, ymmärrettävää ja esteetöntä.

5.2 Kuntavaaliviestinnän saavutettavuus

5.2.1 Käytettävyys

Valtakunnallisen vaaliviestinnän käytettävyyden arviointia on haastatteluissa paljon. Haastateltavat kommentoivat esimerkiksi oikeusministeriön Vaalit.fi-sivuston monikielistä viestintää. Vaaleista kerrotaan kyllä 31 kielellä, mutta sivuston käyttö ei ole helppoa eikä tehokasta. Tietoa löytääkseen on ensin paikannettava sivu ”Tietoa kuntavaaleista eri kielillä” joko suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi. Mikäli näiden kielten taito on vielä heikko, on epätodennäköistä, että tiedon löytää ilman apua, eli sitä ei tuoda riittävän käyttäjälähtöisesti esille. Eräs haastateltava puhuu ”kielimirskystä”. Hän tarkoittaa tällä sitä, että kaikki kielet ovat samalla verkkosivulla tai tiedotteessa, ja kohdennuksen puuttuessa omakielinen viesti voi jäädä huomaamatta. Haastateltavien sanoin:

- (3) oikeusministeriö vois vähitellen [...] tuottaa ne materiaalinsa niin kun kätevämmässä muodossa kuin pdf:inä sivulla, jonka nimi on ”Vaalitietoa eri kielillä”, [...] elikkä siis heil ei ollu tavallaan esimerkiks saksankielistä linkkiä saksankielisille tai ranskankielistä ranskankielisille, vaan yks sivu, joka piti sitten jaksaa niinku selostaa aina että tääl on monella kielellä; jollain kielellä selostaa et tääl on monella kielellä jotain

(puoluetoimija)

- (4) kaikkein näitten [sivustojen] ongelma on se, että pitää oikeastaan jo tietää, minne hakeutua tai olla jo jonkunlainen semmonen ymmärrys tai hahmotelma päässä, että osaa etsiä sen tiedon äärelle, että en mä kovin semmoista julkista ja silmille tulevaa kampanjaa, että hei, asetu ehdolle tai muista äänestä, niin oo muulla kuin suomen kielellä nähnyt.

(järjestötoimija)

Myös Joensuun kaupungin viranomaisen mainitsee verkkolähteiden ongelmallisuuden. Tietolähteiden käytettävyyttä on pyritty paikallisesti myös korjaamaan, kuten katkelma 5 osoittaa. Vaikka kuntavaalit ovat valtakunnallinen tapahtuma, kunnalliseen päätöksentekoon liittyvät poliittiset kysymykset ovat usein alueellisia tai paikallisia. Haastateltavien mukaan tiedottamista ja sen sisältöjä olisi syytä kytkeä alueelliseen kontekstiin.

- (5) sill on laadittu semmonen nettisivusto ymmärtääkseni tuonne jelli.fi-järjestötietopalvelun alle, mihin on koottu vähän eri kielillä tämmöistä vaaleihin liittyvää tietoa ja olin siis itse suunnittelemassa sitä sisältöä. [...] kuntavaalit kuitenkin on niin semmoinen paikallinen juttu, että miten sitten juuri joensuulaiset tai jossain Pohjois-Karjalan kunnassa asuvat ei-suomenkieliset vaikkapa että mitä kautta he löytää sen tiedon äärelle ja siksi ajateltiin, että joku tämmöinen paikallinen sivusto tarvitaan vielä kuitenkin, joka kokoaa niitä eri lähteitä yhteen ja sitten voi olla aina aina yhen verkkosivun takana sitä infoa.
(järjestötoimija)

Katkelmassa 6 arvioidaan Yleisradion venäjänkielisen toimituksen Yle Novostin vaalipaneelikeskustelujen käytettävyyttä käyttäjien eli venäjänkielisten väestön näkökulmasta. Katkelmassa nostetaan esille kaksi paneelija koskevaa ongelmaa: pääkaupunkikeskeisyys, joka ei välttämättä tarjoa tarttumapintaa esimerkiksi Itä-Suomessa asuville äänestäjille, sekä vaalipaneelin suomalaisen kuivakkaan mediadiskurssiin pohjautuva esitystapa.

- (6) A: tuo Yle Novosti, nehän on järjestäneet vaalipaneelin venäjäksi. Mä en tiedä miten- miten paljon sitä on katsottu, mä en oo seurannu sitä tilannetta. [...] Joo, siinä oli venäjänkielisiä ehdokkaita
Tutkija 1: ympäri Suomen?
A: ee, ne oli mielestäni- siis, kun ne toimii niin Helsinki-keskeisesti. Siis, Helsinki on Suomi [...] se kaikki viestintä yritetään järjestää käyttäen mallina suomalaista, suomenkielistä viestintää. Ja siinä ei oteta huomioon ollenkaan sitä, että eritaustaiset ihmiset ehkä...
B: [nukahtavat
A: niiku] nukahtavat
(naurua)
A: hyvä! (nauraa) Mä yritin kiertää tämän.
Tutkija 2: hyvä pointti!
A: siis se oli niin puuduttava se keskustelu [...] Et siinä edes olis niiku jotain joka koukuttais et sitä yritetään pitää niin asiallisena. Toisaalt mä ymmärrän sen, et sen niiku täytyy pysyä tosi asiallisena, mut niiku se- se ei jotenkaan niiku se ei toimi
Tutkija 1: ei lähe lentoon niin [sanotusti]

A: no ei] lähe lentoon, ei herätä niinku tunteita.
(järjestötoimija)

Toinen haastateltava muotoilee asian niin, että ”kohderyhmän ääni ei kuulu toimittuksellisessa sisällössä”. Myös englanninkielisiä uutisia pidetään lähinnä käännöksenä suomenkielisistä, jolloin niiden sisällöt eivät avaudu ilman paikallisen kulttuurin ja yhteiskunnan tuntemusta. Kommenteista voidaan päätellä, että Yleisradio tekee tärkeää työtä tuodessaan vaaleihin liittyvää tietoa saataville mutta on jossain määrin epäonnistunut kulttuurisen käytettävyyden osalta (Suojanen ym. 2014: 19–20). Vaikka katkelmassa 6 mainitun vaalipaneelin kielivalinta on tehty yleisöä ajatellen, paneeli ei välttämättä saa kiinnostumaan kuntapolitiikasta eikä näin ollen aktivoi äänestäjiä, jos tiedon muotoa ei ole suunniteltu käyttäjakeskeisesti eikä sen sisältö kosketa kuulijaa (ks. myös Davydova-Minguet & Sotkasiira 2014).¹

(7) joku semmonen yhdistelmä sitä että se asia todella kiinnostaa ihmisiä ja hyviä asiantuntijoita, niiku oikeita asiantuntijoita, ja se tulkkaus, tai joku semmonen niinku sujuva kielenkäyttö, niin se muodostaa sen onnistumisen. [...] Niillä kaikilla on merkitystä: asialla on merkitystä, alustalla on merkitystä, sillä ketä osallistuu on merkitystä, tavaltaan luotettavuudella on merkitystä
(järjestötoimija)

Katkelmassa 7 haastateltava painottaa, että tiedon käytettävyyteen vaikuttavat monet tekijät, joista hän nostaa esille itse asian kiinnostavuuden, henkilöt, jotka tietoa tuottavat, tulkkauksen laadukkuuden ja sen, missä tieto on tarjolla. Lisäksi haastateltava painottaa tiedon luotettavuutta, joka rakentuu kaikista näistä tekijöistä. Myös tutkijoiden mukaan tiedon käytettävyyttä on arvioitava kokonaisvaltaisesti. Esimerkiksi Suojanen ym. (2014: 25) huomauttavat, että käyttäjän kokemus käytettävyydestä on ymmärrettävä kokonaisuutena, johon kuuluvat myös viestinnän herättämät tunteet, havainnot ja reaktiot.

5.2.2 Ymmärrettävyys

Monikielisellä viestinnällä pyritään ensisijaisesti ymmärrettävyyden parantamiseen. Tämän kategorian alle sijoitamme vieraskielisiä kuntalaisia palvelevien kielten valinnan, selkokielen viestinnän sekä erilaisen viestinnän tarpeen eri yleisöille.

¹ Mainittakoon, että vuoden 2023 eduskuntavaaleissa Yleisradio televisioi ensimmäistä kertaa vaalikeskusteluja venäjäksi, arabiaksi, somaliksi, englanniksi ja selkosuomeksi niin, että keskustelijat olivat asiantuntijoita sekä näiden kielten käyttäjiä tai kieliyhteisöjen jäseniä pikemminkin kuin ehdokkaita. Keskustelujen aihepiirit käsittelivät kohderyhmille tärkeitä yhteiskunnallisia teemoja.

Haastatteluista selviää, että suomen jälkeen englanti on järjestö- ja puoluetoimijoiden vaaliviestinnässään eniten käyttämä kieli. Pääasiallisina syinä tähän voidaan nähdä toimijoiden omat kielelliset resurssit, joiden joukossa englanti on vahva toinen tai vieras kieli, sekä englannin laaja globaali levinneisyys, joka on tehnyt siitä yleisen lingua franca -kielen. Paitsi että toimijat pystyvät itse käyttämään englantia ilman käännös- ja tulkkauspalveluita niin kirjallisessa ja audiovisuaalisessa kuin suullisessa vuorovaikutteisessa viestinnässä, kuten vaalipaneeleissa tai katukampanjoinnissa, he pitävät todennäköisenä, että ainakin osa vieraskielisistä joensuulaisista pystyy ymmärtämään englanninkielistä viestintää ja osallistumaan siihen. Haastateltujen järjestö- ja puoluetoimijoiden mukaan englanninkielisestä viestinnästä on myös hyviä kokemuksia:

- (8) mun kaikki, kaikki niinkun postaukset oli englanniks ja suomeks. Ja ihan tahallani joskus al- englanti oli ylhäällä ja suomi vasta alhaalla, koska olen hyvin tietoinen siitä, että ne, jotka minua äänestää tai ne, jotka minun kauttani äänestää, on pääosin englanninkielisiä.

(järjestö- ja puoluetoimija)

- (9) Ja sitten, 2008, 2012, ja se -16 tai -17 mä en muista niinku ne edelliset vaalit, varmasti järjestettiin englanninkielinen vaalipaneeli sitten oo, Palaverissa. [...] Ja tää oli niinku eri puolueiden mutta se on ihan englanninkielistä, ja tästä on ollut aika paljon positiivisia palautteita ja keskustelua muun muassa Facebookissa siinä Joensuu English speakers -ryhmässä.

(järjestötoimija)

- (10) englanti on tosiaan sellanen niiku yleiskieli, jota käytetään. Tollanen bad English on- on niiku tehokkain yhteinen kieli. (naurahtaa) Aaa, eli hyväksytään kielivirheet ja vajavainen kielitaito mutta että jotenki saadaan toisistamme selvää.

(puoluetoimija)

Katkelma 10 vastaa hyvin lingua franca -englannin (ELF) tutkimuksen piirissä vallitsevaa näkemystä ELF-vuorovaikutuksen joustavuudesta ja pragmaattisuudesta, jossa keskiössä on kielellisen oikeellisuuden sijaan kommunikation onnistuminen kaikkia kielellisiä resursseja hyödyntämällä (esim. Cogo 2012, Jenkins 2015). Haastatteluissa mainitaan myös, että koska englanti on monenlaisten ihmisten jotenkuten ymmärtämä kieli, se mahdollistaa niin syvällistä keskustelua kuin pinnallista viestintää. Puhujia on suhteellisen paljon, jolloin esimerkiksi sosiaalisen median keskusteluista tulee monipuolisia.

Haastatteluissa käsitellään myös englannin huonoja puolia. Erään järjestötoimijan mukaan se on ainoa kieli, jolla hän on Joensuussa nähnyt muun kuin suomenkielistä vaaliviestintää:

- (11) Mä en oo mun mielestä nähny ainakaan täällä juuri yhtään. Ehkä englannin kielellä jonkin verran. Englannin kieli on ainoa ehkä mitä suomalainen ymmärtää niinku toimivaksi kieleksi ja ulko- maahanmuuttajien kieleksi.

(järjestötoimija)

Haastatteluissa englantia kuvataan myös pääasiassa koulutetun väestöosan kieleksi, eikä se näin ollen tavoita kuin osan vieraskielisistä kuntalaisista. Tähän joukkoon kuuluu kansainvälisiä korkeakouluopiskelijoita tai tutkijoita, eri yrityksiin tulleita työntekijöitä tai muita englantia puhuvia tai opiskelleita. Kiintiöpakolaisina tai turvapaikanhakijoina tulleilla ihmisillä ei englannin taitoa usein ole tai taitotaso on matala, ja suomi voi olla heille toisena kielenä vahvempi.

- (12) [englanti] ei todellakaan tavoita kaikkia, että ei oo sillä tavalla universaali. Et se on kyllä mun mielestä tärkeä tunnistaa, että jos halutaan viestiä mistä tahansa asiasta monikielisesti ja aatellaan, että se on englanniksi ja ehkä jollain pakollisella ruotsin kielellä, niin siitä jää kyllä paljon porukkaa vielä ulkopuolelle.

(järjestötoimija)

Haastatteluissa mainitaan, että englanninkielinen viestintä on suunnattu lähinnä muille kuin äidinkielisille puhujille, eli sitä käytetään lingua franca -kielenä. Aineiston perusteella englantia nähdään yhtäältä koulutetun vieraskielisen väestön kielenä ja toisaalta ruohonjuuritason kompetenssina (ks. Meierkord & Schneider 2021). Globaalista asemastaan huolimatta englantia puhuu vähemmistö, karkean arvion mukaan noin 19 prosenttia maapallon väestöstä (Statista 2023), ja kansainvälisenä lingua francana sitä käytetään erityisesti median, tietoteknologian, tieteen ja koulutuksen sekä liike-elämän piirissä. Englanti on tässä mielessä elitistinen kieli. Sillä on kuitenkin myös vankka sijansa osana alempien sosioekonomisten ryhmien monikielisiä repertoaareja (ks. Blommaert 2010; Rymes 2014). Ruohonjuuritason englannin käyttökonteksteja ovat vaikkapa turismi, siirtotyö ja maahanmuuton eri muodot, joissa keskustelua voidaan käydä joustavasti, monikielisesti ja kehollisesti suppeillakin kielellisillä resursseilla (Han 2013; Meierkord & Schneider 2021; Wilson 2021). Tässä mielessä englantia on käyttökelpoinen viestintäväline erityisesti katukampanjoinnissa ja muissa vuorovaikutteisissa tilanteissa, eikä se välttämättä ole näiden keskustelujen ainoa kieli:

239 SAAVUTETTAVUUDESTA KRIITTISEEN AUTONOMIAAN –
VIERASKIELISET KUNTAVAALIVIESTINNÄN KOHDERYHMÄNÄ

- (13) tota, siin oli sitte monta sellasta juttelua jossa niinkun mä puhuin suomeks tai englanniks ja sitten joku tulkkas kaverilleen arabiaks, somaliks, (puhaltelee: tututuu) en nyt muista oliko muita kieliä

(puoluetoimija)

- (14) sitten vähän tämmöstä niinkö epävirallisen sekakielistä (naurahtaa), missä ryhmän osallistujat käänsi vähän toisilleen sitten niinku eri kielille joitain juttuja.

(järjestötoimija)

Vuorovaikutteisuus tarjoaa siis tilaisuuksia vaikkapa arkikäänntämiselle, jossa eri kielten resursseja käytetään toisiaan täydentäen. Tällaiset monikieliset käytänteet ovat tavanomaisia pakkomuuttoon liittyvissä maahanmuuttaneiden ja paikallisten ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa (esim. Wilson 2021). Niiden käyttökontekstit ovat kuitenkin rajatut, eikä englannin kieli yksin ole ratkaisu:

- (15) englannin kielellä sä et välttämättä vielä ees pärjää. [...] Englannin kieli on yleisesti hyväksytty toim- yhdeksi kieleksi, et okei voidaan kommunikoida. Mut sitten kun mennään normaaliin elämään, niin normaali elämä liikuttaa viranomaisten kanssa kanssakäymistä, tiiäkkö lupia ja velvoitteita ja haasteita ja tällaisten ongelmien ratkaisua. Niin englannin kieli ei siellä yhtäkkiä toimikaan enää

(järjestötoimija)

Myös Wilsonin Saksassa haastattelemat syyrialaiset toteavat, että englantia ei kannata kovin pitkälle, mutta se voi alkuvaiheessa toimia tärkeänä siltakielenä ja näin jouduttaa kotoutumista ja saksan oppimista (Wilson 2021: 220–221). Kontaktien luominen maahanmuuttajien ja paikallisen yhteisön välillä on arvokasta kielestä riippumatta (ks. Kindler ym. 2015). Tämä käy ilmi myös haastatteluistamme.

Kirjallinen viestintä on keskustelua suoraviivaisempaa ja toimii huonosti, jos vastaanottaja ei ymmärrä siitä kuin osan, tai jos viestin oikeellisuus kärsii tilanteessa, jossa se on olennaisen tärkeää (ks. Määttä 2020). Tällöin tarvitaan täsmällisempiä kielellisiä työkaluja. Venäjä ja arabia ovat aineiston perusteella tärkeitä käännöskieliä, sillä suurin osa vieraskielisistä joensuulaisista puhuu jompaakumpaa kieltä, mutta useimmilla kuntapolitiikan toimijoilla näiden kielten taitoa ei ole. Mikäli keskustelutilaisuuteen siis palkataan tulkkeja, tai vaali- ja tiedotusmateriaaleja käännetään eri kielille, venäjä ja arabia ovat tavallisimmat valinnat. Tekstejä on käännetty myös muusta kielestä suomeksi sekä suomesta somaliksi, kurdiksi ja thaiksi, ”riippuen vähän siitä, että mitkä on ne resurssit” (puoluetoimija). Käännös- ja tulkkaukspalvelut ovat olennaisesti resurssikysymyksiä. Aineistossa mainitaan, että Joensuun maahanmuuttajapalvelut on kustantanut venäjän ja arabian tulkkeja järjestöjen vaali-infoihin, mutta käytössä on myös satunnaisia saatavilla olevia käännös- ja tiedotuspalveluita:

- (16) meihin otti oma-aloitteisesti yhteyttä henkilö, joka työskentelee, joka tekee Joensuun kaupungille nämä viralliset, venäjänkieliset käännökset, niin hän otti yhteyttä ja kysyi, että voisko hän tehdä jotain ja hän voisi kääntää näitä mainosmateriaaleja ja jos tarvii jotain muutakin, niin sitte tehtiin silleen vähän niinkö lennosta semmosta pienimuotoista yhteistyötä, koska hän käänsi ja sitten levitti. Kun hänellä on tietysti näitä venäjänkielisiä verkostoja ja pääsy niihin Joensuun venäjänkielisiin some-kanaviin ynnä muihin, niin hän sitten levitti sitä tietoa siitä venäjänkielisestä vaali-infosta.

(järjestötoimija)

Tiedotusta vuoden 2021 kuntavaaleista nähtiin venäjäksi varsin vähän verrattuna venäjänkielisen väestön määrään. Monikielinen ja kotikielinen viestintä on haastattelujen mielestä kuitenkin erittäin tärkeää, "jos haluaa, että viesti niinku toimii kuitenkin jollain tavalla" (järjestötoimija). Muutamat maahanmuuttajataustaiset poliitikot saavat kiitosta monikielisestä viestinnästään ja kampanjoinnistaan, kuten katkelma 17 havainnollistaa. Erityisesti valtakunnallisesti näkyvässä asemassa olevan poliitikon on mahdollista aktivoida vieraskielisiä äänestäjäryhmiä osuvilla kieli- ja sisältövalinnoilla.

- (17) Suomalaiset keskittyvät suomalaisiin, jolloin maahanmuuttaja kokee itsensä automaattisesti ulkopuoliseksi. Ja nämä muutamat aktiiviset, poliittisesti aktiiviset ihmiset herättävät näitä ihmisiä ja se on se viestintä. He puhuvat sitä kieltä. He kertovat niitä asioita heidän kielellä, jolloin, jolloin nämä ihmiset sitten tuntevat, että, et he ymmärtävät tai he tietävät mitä täs tapahtuu. Se on tosi iso tekijä.

(järjestötoimija)

Myös Joensuussa vieraskieliset ehdokkaat tavallisesti kampanjoivat oman kieliryhmänsä piirissä kotikielellään, esimerkiksi arabiaksi, bengaliksi, filipinoksi tai somaliksi. Itse maahan muuttanut haastateltava huomauttaa katkelmassa 18 myös, että jos omakielisyydessä mennään liian pitkälle, se lakkaa palvelemasta tarkoitustaan: vieraskielisen ihmisen kotoutumista Suomeen.

- (18) Tarkennuksena, että ei pidä, eikä voida kaikkia kääntää, et se ei- se on väärin, jos ihminen saa toimia omalla kielellä täällä. Silloin siit ei tuu koskaan suomalainen, mutta tota, mutta oleelliset asiat [täytyy kääntää]

(järjestötoimija)

Maahan muuttaneilta ihmisiltä on kirjattu vastaavanlaisia kaksitahoisia mielipiteitä aiemmassakin tutkimuksessa (Ahokas ym. 2011: 60). Kielen oppiminen vie aikaa, joten suomalaiseen yhteiskuntaan tutustumiseen ja kotoutumiseen tarvitaan tietoa ja viestintää muillakin kuin kotimaisilla kielillä. Useat tutkimukset ja kartoitukset tukevat päätelmää, että monikielistä viestintää on resursoitava nykyistä enemmän niin

vaaleista vastaavien viranomaisten kuin puolueiden taholta (Kuusio ym. 2020: 69–74; Seikkula & Maury 2022: 19–20) .

Jotkut haastateltavat mainitsevat selkosuomen käytön kuntavaali-infotilaisuuksissa tai viestinnässä ja vuorovaikutuksessa. Katkelmaa 19 lukuun ottamatta aineistossa ei yleensä tarkenneta, onko kysymyksessä selkokieli vai selkeän kielen käyttö (ks. Leskelä & Uotila 2020). Kysyttäessä valtakunnallisista tai paikallisista tahoista, jotka tiedottavat kuntavaaleista, kukaan haastatelluista ei maininnut Selkokeskuksen julkaisemia kuntavaaleihin liittyviä verkkomateriaaleja. Selkokielen ja selkeän kielen merkitys vieraskielisten kuntalaisten tavoittamiseksi on siis tiedostettu, mutta kaikkia selkokielisiä resursseja ei ehkä ole vielä osattu ottaa käyttöön tai käytänteiden kehittäminen on vielä kesken.

- (19) me tietysti kaikki pyritään täällä puhumaan silleen mahdollisimman selkeää ja ymmärrettävää kieltä ja tuota muistetaan [...] semmoset yksinkertaiset lauseet ja semmoset selkeet, ja tämmöset arkiset, arkiset termit. Mutta, hmm, mä en oo ihan varma, että onko meillä ollu mitään selkosuomen koulutusta täällä, mutta et lähdetään kyl siitä. [...] me ollaan ehdotettu tonne kaupungin henkilöstöpalveluille, että kaupungin henkilöstölle järjestetään tämmöstä niinku kielitietoista vuorovaikutusta, että pyrittäs siihen että huomioitas niissä kielenkäyttötilanteissa ne muunkieliset ihmiset ja semmonen kehittyvä suomen kielen taito.

(viranomainen)

Yksisuuntainen kirjallinen viestintä ei välttämättä tavoita kaikkia. Erityisesti pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden keskuudessa sujuva lukutaito ei ole itsestäänselvyys (Tammelin-Laine 2014: 12). Katkelmassa 20 haastateltava viittaa Digi- ja väestötietoviraston tiedotekirjeeseen äänioikeutetuille ulkomaan kansalaisille. Tiedotteessa kerrotaan yleisesti kunta- tai aluevaaleista, äänioikeudesta, ehdokkuudesta ja äänestämisestä, ja se sisältää kuusi eri kielikäännöstä, jotka ovat suomi, ruotsi ja neljä muuta yleisintä väestötietojärjestelmään sillä hetkellä merkittyä äidinkieltä vastaanottajien joukossa. Kuntavaaleissa 2021 kielet olivat suomi, ruotsi, englanti, venäjä, viro ja arabia, mutta vuonna 2017 somali oli arabiaa yleisempi. (DVV 2022.)

- (20) no mä voin kuvitella että se mikä tulee valtiolta se kirje monilla kielillä ei välttämättä aukea monille kie- lukutaidottomille, esimerkiksi somali aikuisille naisille, jotka ovat kotona ja ei kiinnosta pätäkääkään varmaankaan se koko juttu

(järjestötoimija)

- (21) jos [venäjänkieliset] seuraavat paljon venäjän uutisia niin, eeh, kysymykset Suomen poliittisesta keskustelusta saattaa vaikuttaa vinoutuneilta. Yle tuottaa kyllä hyvää materiaalia mut kuin paljon venäjänkieliset seuraa sitä? Sit taas somalinkielisten kes-

kuudessa kirjallinen viestintä on vähäempää ja erilaisilla videoilla ja muilla on isompi rooli ja myös keskinäisillä kohtaamisilla.

(puolue toimija)

Katkelmassa 21 painotetaan kohderyhmän huomioimista ja oikeanlaisen viestintävälineen valintaa. Omakielinenkin viestintä ei siis välttämättä ole vastaanottajalle ymmärrettävää, vaan kielen ja sisällön lisäksi huomiota on kiinnitettävä myös viestinnän muotoon.

5.2.3 Esteettömyys

Vaaliviestinnän sosiaalisen esteettömyyden puutteita käsittelevät aineistossa erityisesti maahanmuuttajataustaiset haastateltavat. Ongelmat juontavat juurensa julkiseen maahanmuuttoa koskevaan diskurssiin, rasismiin ja suomalaisten huonoon ymmärrykseen kotoutumisen prosesseista. Nämä tekijät vaikuttavat lähinnä siten, että monikieliseen ja vieraskielisiä äänestäjiä puhuttelevaan sisältöön ei haluta käyttää resursseja tai sitä ei pidetä tärkeänä. Kuten katkelmassa 22 kuvataan, tätä ihmisryhmää ei välttämättä julkisesti noteerata osana joensuulaista väestöä.

- (22) Niin, tää uutuuden pelko, mikä on suomalaisilla yleisesti, niin on täällä astetta pahempi ja kukaan- niin kauan, kun me ei julkisesti, vaikuttajat tai poliitikot tai päättäjät, jos eivät puhu uusist- uudesta normaalista, nii eivät kansalaiset hyväksy uutta normaalia. Ja monikielisyys- monikielisten ihmisten hyväksyminen, heidän huomioiminen, kaikki tämä, niin lähtee siitä. Muutos ei tapahdu kansalaisten keskuudessa, kun ei oo julkisesti hyväksyttyä, et ne on olemassa oleva hyväksyttävä ryhmä. Ja- ja tää on se ongelma

(järjestötoimija)

Eryteisesti humanitaarista maahanmuuttoa käsitellään julkisessa poliittisessa keskustelussa usein pelkodikurssien kautta (Prokkola 2020; Kotilainen & Pellander 2021). Puolueille tämä voi muodostua kynnykseksi edistää maahanmuuttaneiden päättävaltaa kuntapolitiikassa ja panostaa monikieliseen viestintään. Vieraskielisten kuntalaisten hyväksyminen osaksi yhteiskuntaa on ensimmäinen askel sosiaaliseen esteettömyyteen. Joensuulaisen järjestötoimijan mukaan tähän on vielä matkaa:

- (23) Täällä on edelleenkin, et siel on yks äänestäjäryhmä ja yks palvelukonsepti tai -yhteiskunta, et mitä poliitikon pitää tehdä ja- ja nää puhuttelee keskenään. Kaikki muut vähäiset, mitättömät, ulkomaalaiset täällä ympärillä, niin niillä ei oo arvoa, et niihin ei mun mielestä keskitytä juuri yhtään. Niinku mä sanoin, että pääkaupunkiseudulla muutos on alkanu, täällä ei.

(järjestötoimija)

Esteettömyyttä heikentää myös käsitys kotoutumisesta yksisuuntaisena prosessina, jossa maahan muuttaneella ihmisellä on vastuu omasta integroitumisestaan ja näin ollen myös poliittisesta toimijuudestaan. Haastateltava huomauttaa katkelmassa 24, että vastuu on yhtä lailla myös paikallisella väestöllä, jonka tehtävänä on paitsi hyväksyä uudet suomalaiset, myös aktiivisesti tarjota heille mahdollisuuksia tuntea kuuluvuutta yhteisönsä.

- (24) Mut kuitenkin se, että pystytään saamaan irti tästä porukasta enemmän, niin se tarkoittaa et ensin pitää saada heidät mukaan, ja se- meidän täytyy ottaa se ensimmäinen askel yhteiskunnassa. Meidän täytyy nähdä se vaiva. [...] Et meil on tää toisin päin ajattelu, että me odotetaan et heidän täytyy kehittyä niin, että ajattelevat yhteiskunnassa- kunta ensin, mut ihminen ajattelee ensin itseään.

(järjestötoimija)

Eri ehdokkaiden ja puolueiden teemoista saatavan tiedon kulkemista voi hankaloittaa myös arjen rasismi, häirintä tai niiden pelko (ks. Seikkula & Maury 2022: 13, 17). Katkelmassa 25 järjestötoimija viittaa tapaukseen, jossa verkossa järjestettyyn vaalipaneeliin oli yllättäen osallistunut henkilö tai henkilöitä, jotka olivat rasistisesti solvanneet osallistujia.

- (25) [Järjestössä] oli nyt tänä vuonna, varmaan tekin ootte kuullu siitä, että heidän yks vaalipaneeli ei menny ihan suunnitelmien mukaan. [...] Siis rasistinen, solvaava niinku hyökkäys tuli sinne niinkun sinne vaalipaneeliin, et se vähän niinku fyysisessä tilassa jos olis, niin tulee niinkun aiheuttajat sisään ja huutamaan rasistisia solvauksia, niin sitten se oli taas virtuaalipaneelissa

(järjestötoimija)

Haastatteluissa kerrotaan myös, että rasististen hyökkäysten pelko pohdituttaa maahan muuttaneita ehdokkuutta harkitsevia ihmisiä. Ehdokkaalle tai ehdokkuutta harkitsevalle rasismi voi haastateltavien mukaan näkyä uhkauksina, solvauksina tai pyrkimyksenä pitää syrjässä asemista, joissa asioista päätetään. Nämä tapaukset viittaavat siihen, etteivät kuntavaalit ole kaikkien näkökulmasta sosiaalisesti esteettömiä.

5.3 Osallisuus ja kriittisen autonomian idea

Englannin käyttö on vieraskielisiä kuntalaisia koskevan viestinnän ja vuorovaikutuksen valtavirtaa joensuulaisessa kuntopolitiikassa. Arviomme mukaan englantia osaavan henkilön on todennäköisesti mahdollista asettua mielekkäästi ehdolle vaaleihin ja myös saada vaaleista niin paljon tietoa, että kykenee tekemään perustellun äänestyspäätöksen. Tämä edellyttää häneltä kuitenkin aktiivisuutta ja määrätietoista omaehtoista

tiedon hakemista eri kanavista. Tekemiemme haastattelujen perusteella vaikuttaakin siltä, että Joensuussa on vielä pitkä matka kuljettavana siihen, että suomea vähemmän osaavat kuntalaiset voisivat osallistua kunnalliseen päätöksentekoon yhdenvertaisesti suomea puhuvien kanssa. Haastatteluista käy ilmi, että vieraskielisten osallistaminen vaaleihin on heikosti integroitunut osaksi puolueiden ja julkisten toimijoiden arkea. Vieraskielinen tiedottaminen ei kuulu useimpien politiikan toimijoiden normaaliin vaalikampanjointiin eikä sille varata juurikaan taloudellista tukea. Maahanmuuttaneiden osallistamisesta kuntopolitiikkaan vastaavat Joensuussa maahanmuuttajien asioihin sitoutuneet yksittäiset ehdokkaat tai järjestötoimijat projektiluonteisesti ja usein vapaaehtoisvoimin. Tiedotuksella pyritäänkin ensisijaisesti lisäämään äänestysaktiivisuutta. Sen sijaan omaehtoinen osallistuminen ehdokkaana on mahdollista vain harvoille. Katkelmassa 26 eräs kuntopolitiikkaan osallistunut haastateltava pohtii kriittisesti tarjolla olevia mahdollisuuksia osallisuuteen:

- (26) [On hyvä] silloin kun se auttaa ja ylläpitää keskustelua. Että se ei ollut vaan vaalien alla mutta se kaikki mitä välillä on [...] joka pitää yllä että okei täällä asuu maahanmuuttajia, jotain tapahtuu ja tällaista, ettei se oo vaan vaalien alla niiku, hei, meillä on viistoista ehdokasta jotka ei puhu suomea ja jotka ei tiedä yhtään mitään järjestelmästä ja tämmöstä [...] Onko uskottavaa, että menisi...
- Tutkija: Valtuustoon?
 Ei puhu suomea, ei mitään käsitystä koko jutusta, mutta okei, haa, hymyilee vaan, tummaihoisen kaveri listalla, se on hyvä, että meillä on ruksi [laitettu].
- (järjestötoimija)

Haastateltava painottaa toisaalla myös vaalien välillä tapahtuvan viestinnän merkitystä. Panostamalla siihen tehdään tutuksi kuntopolitiikan arkea ja päätöksiä maahanmuuttaneille. Lisäksi hän tuo esiin muidenkin haastateltavien jakaman ajatuksen, että maahanmuuttajataustaisia houkutellaan mukaan politiikkaan, koska heillä ajatellaan olevan välinearvoa puolueelle. Puolueet rekrytoivat listoille maahanmuuttajataustaisia ehdokkaita, koska heidän esimerkinsä ajatellaan innostavan muita maahanmuuttaneita äänestämään. Ehdokkaiden samastuttavuudella voikin toki olla vaikutusta äänestysaktiivisuuteen (Seikkula & Maury 2022: 12). Mukaan lähteneet eivät kuitenkaan saa kielellistä ja muuta tukea, jota tarvitaan vaikuttavaan osallistumiseen (vaikuttavasta osallisuudesta ks. Sotkasiira, Horelli & Haikkola 2009). Vieraskielisten osallistumiseen ei haastateltavien mukaan suunnata riittävästi voimavaroja, kuten järjestötoimija katkelmassa 27 kuvaa:

- (27) Et siin on myös se yks heikkous, joka tarkoittaa sitä, että ihmisille annetaan liian vähän resursseja ja toimijuutta siellä puolueessa niinkun toimia monikielisinä ehdok-

kaina, jolloin pitää itse osata natiivina suomea, jotta pystyy toimimaan vahvasti. Se oli kaikissa puolueissa ei suomea osaavilla ehdokkailla ongelma.

(järjestötoimija)

Kriittisen autonomian idea (Aaltio 2013) kiteytyy kuntapolitiikassa ajatukseen, että muita kuin kansallisia kieliä ensisijaisina kielinään puhuvat kuntalaiset eivät pelkästään osallistuisi muiden ehdoilla toimivaan politiikkaan, vaan olisivat mukana tekemässä politiikkaa ja määrittelemässä siihen osallistumisen ehtoja. Haastattelemiemme toimijoiden joukossa oli ulkomailta Suomeen muuttaneita ja suomea sujuvasti puhuvia henkilöitä, jotka osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun laaja-alaisesti ja kriittisesti. Heille oli tärkeää purkaa havaitsemiaan yhteiskunnan eriarvoistavia käytäntöjä toimimalla joko järjestöissä, politiikassa tai muilla elämäntilanteilla. Yhteistä heidän kokemuksilleen oli kuitenkin se, että osallistumisen edellytys oli kyky toimia suomeksi. Pelkästään suomen kielen ymmärtäminen ei sekään yksin riitä kriittisen autonomian toteutumiseen, vaan on kyettävä myös viestimään vaikuttavasti omista tavoitteistaan. Tätä keskustelua käydään paikallistasolla yleensä suomeksi. Konkreettinen esimerkki osallisuuden haasteista on, että kuntavaaliehdokkaiden esittelytilaisuudessa keskustelukieleksi vaihtuu englanti, kun esitellään maahanmuuttajataustainen ehdokas, mutta kaikki muu vuorovaikutus tapahtuu suomeksi. Englantia puhuville annetaan puheenvuoro, mutta he eivät voi osallistua mahdollisten äänestäjien kanssa käytävään yhteiseen keskusteluun, joka käydään suomea osaavien kesken.

Sekä taloudellisten että kielellisten voimavarojen puuttuminen nousi haastatelluissa esiin kerta toisensa jälkeen. Haastateltavat edustavat tässä tutkimuksessa niitä, joiden tehtäväksi tiedon välittäminen vaaleista ymmärretään. Heidän näkökulmastaan kielellisten resurssien saatavuudella on keskeinen merkitys siinä, miten hyvin he voivat tehtävänsä hoitaa. Kielellisiin resursseihin kuuluvat muun muassa oma ja kohdattujen kuntalaisten kielitaito sekä tarjolla olevat kääntämisen ja tulkkauksen resurssit. Haastateltavat myös painottavat, että osallisuudessa ei ole kyse vain mahdollisuudesta äänestää tai asettua ehdolle, vaan tavoitteena on vaikuttaa oman arjen rakentamiseen kunnallisen päätöksenteon kautta. Jotta osallistuminen olisi mahdollista myös niille, jotka eivät puhu suomea, on kuntapolitiikan tapahtumista tiedotettava eri kielillä myös vaalien välillä. Tiedottamisen ja osallistumisen mahdollistamisen tulee olla sekä suunnitelmallista että pitkäjänteistä.

6 Johtopäätökset

Tavoitteenamme tässä artikkelissa oli selvittää joensuulaisen monikielisen kuntavaaliviestinnän kielellisiä käytänteitä ja niiden yhteyttä tiedon saavutettavuuteen ja poliittisen osallisuuden rakentamiseen vieraskielisille kuntalaisille. Tarkastelimme vaaliviestinnän saavutettavuuteen liittyviä huomioita käytettävyyden, ymmärret-

tävyyden ja sosiaalisen esteettömyyden näkökulmista ja pohdimme, missä määrin saavutettavuus mahdollistaa osallisuuden ja kriittisen autonomian toteutumisen.

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu ristiriita kuntavaaleihin ja äänestämiseen liittyvän tiedon saatavuuden ja vieraskielisten kuntalaisten kokemuksen välillä: viranomaiset, kunnat ja puolueet tiedottavat vaaleista verkkosivuillaan ja muissa medioissa, mutta tiedon puute on tästä huolimatta suurimpia syitä maahan muuttaneiden kuntalaisten matalaan äänestysaktiivisuuteen (Seikkula & Maury 2022: 13).

Analyysimme paljastaakin puutteita kaikilla saavutettavan viestinnän osa-alueilla. Käytettävyyden osalta puutteet liittyvät yhtäältä monikielisten tietolähteiden – verkkosivujen tai tiedotteiden – epäkäytännölliseen tekniseen toteutukseen ja toisaalta viestinnän muotoon tai sisältöihin, jotka eivät koukuta tai jaksaa kiinnostaa eri kulttuuritaustasta tulevia ihmisiä. Sisältöjä olisi kohdennettava nykyistä tarkemmin.

Ymmärrettävyyttä taas parantaisi erityisesti laajempi omakielinen viestintä. Englannin keskeinen rooli kansainvälisenä kielenä on sekä vahvuus että ongelma: se mahdollistaa tiedotuksen ja vuorovaikutteisen viestinnän paikallisella tasolla resurssitehokkaasti, ja koska se sitä käytetään *lingua francana* hyvin monenlaisilla kompetensseilla, sillä voi tavoittaa monen kohderyhmän äänestäjiä. Englannin varaan lasketaan kuitenkin liian paljon; erityisesti tiedotuksessa olisi kääntämisen ja tulkkauksen keinoin pyrittävä useampien kotikielten käyttöön. Kirjallinen viestintä voi törmätä myös lukutaidon puutteeseen, minkä vuoksi viestinnän tulisi olla monimuotoista. Haastattelemamme viranomainen toivoi lisäksi enemmän selkosuomen koulutusta ja hyödyntämistä kuntatasolla.

Saavutettavuuden kolmas komponentti, sosiaalinen esteettömyys, on kenties vaikeimmin saavutettava päämäärä, sillä se kytkeytyy suomalaiseen maahanmuuttaneita koskevaan asenneilmastoon ja siihen, missä määrin vieraskielisten ihmisten toivotaan osallistuvan demokraattiseen päätöksentekoon. Monikielisen viestinnän resursointi on pitkälti kiinni näistä tekijöistä, ja lähes kaikki yllä mainitut toimet tarvitsevat rahallista panostusta. Fairclough'n (2001: 40) käyttämä käsite *portinvaritus* liittyy monikulttuurisiin yhteiskuntiin, joissa hallitsevassa asemassa oleva väestöryhmä voi määritellä vähemmistöryhmien osallisuuden ehdot. Aineistomme kertoo osaltaan, että Suomessa suomen kieli ja sen puhujat ovat *portinvaritijan* roolissa institutionaalisella ja puoluepoliittisella tasolla.

Aineiston valossa päättelemme, että viestinnän saavutettavuuden ja näin ollen kuntavaaleihin liittyvän poliittisen osallisuuden tiellä on edelleen suurehkoja kompastuskiviä, eikä yhdenvertaisuus kuntademokratian tasolla näin ollen vielä toteudu. Vieraskielisten kuntalaisten poliittista aktiivisuutta tukevat järjestöt ja hankkeet ovat erittäin tärkeitä, mutta tämän toiminnan ei pitäisi olla yksin niiden harteilla. Analyysimme osoittaa, että järjestelmä on hyvin hauras, koska se perustuu niin suurelta osin yksittäisten toimijoiden ja organisaatioiden aktiivisuudelle. Vasta kun viestinnän saavutettavuus on kuntien ja puolueiden vastuulla ja siihen panostetaan

systemaattisesti, voidaan puhua aidosta pyrkimyksestä tasavertaiseen osallisuuteen ja kriittiseen autonomiaan.

Eräs haastateltava ehdotti, että monikulttuurisuustyötä tekevien järjestöjen ja puolueiden pitäisi laatia yhteinen toimintasuunnitelma saavutettavasta monikielisestä tiedottamisesta. Näiden tahojen intressit ovat toki osittain erilaiset järjestöjen pysy- tellessä puolueettomina siinä missä puolueet tavoittelevat mahdollisimman suuria äänisaaliita. Yhteisenä tavoitteena voisi kuitenkin olla laajempien äänestäjryhmien osallistuminen kuntademokratiaan. Useampi haastateltavista myös toteaa, ettei pelkkä vaaleihin keskittyvä viestintä riitä aktivoimaan ihmisiä, joiden kiinnittyminen paikalliseen yhteisöön on muutenkin huteraa. Poliittista osallisuutta tulisi tukea jatkuvaluonteisesti kohtaamisilla puolueiden ja päättäjien kanssa, keskusteluilla, kampanjoilla sekä lisäämällä maahan muuttaneiden aktiivisten joensuulaisten näky- vyyttä paikallismedioissa. Kyse ei ole vain vaaleista, vaan mahdollisuudesta osallistua yhteisistä asioista päättämiseen.

Määrällisesti suppeasta tutkimusaineistosta huolimatta tutkimuksemme an- taa tietoa niistä konkreettisista keinoista, joilla vieraskielisten demokraattiseen päätöksentekoon liittyvän viestinnän saavutettavuutta olisi mahdollista parantaa. Jatkotutkimuksessa saavutettavuuden tarkastelua ja aineistoa on tarpeen laajentaa esimerkiksi haastatteleamalla vieraskielisiä kuntavaaliehdokkaita sekä tutkimalla eri- kokoisia kuntia, joilla on erilaiset maahanmuuttohistoriat. Jo nyt voidaan kuitenkin todeta, että niin viestinnän kielivalinnoissa kuin muodossa ja sisällöissä on olennaista huomioida vieraskielisten maahanmuuttaneiden omat tarpeet ja intressit paikallises- sa kontekstissa. Tähän tehtävään tarvitaan vastuun jakamista yksittäisiltä toimijoilta leveämmille julkishallinnollisille ja poliittisille hartioille sekä pitkäjänteisempää suun- nittelua ja yhteistyötä niiden tahojen kesken, joille maahanmuuttaneiden yhteiskun- nallisen kiinnittymisen ja osallisuuden tukeminen on tärkeää.

Kirjallisuus

- Aaltio, E. 2013. *Hyvinvoinnin uusi järjestys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ahokas, L., M. Weide & N. Wilhelmsson 2011. *Maahanmuuttajien yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen julkishallinnossa ja puolueissa*. Selvityksiä ja ohjeita 9. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-076-3>
- Ainiala, T. 2021. Selkokieli reittinä suomen kielen oppimiseen. *Verde* 24.9.2021. <https://verdelehti.fi/2021/09/24/selkokieli-reittina-suomen-kielen-oppimiseen/> [luettu 13.2.2023]
- Alastalo, M. & M. Åkerman 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: faktojen jäljillä. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvaori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 372–392.
- Anderson, J. & A. Honneth 2005. Autonomy, vulnerability, recognition, and justice. Teoksessa J. Christman & J. Anderson (toim.) *Autonomy and the challenges to liberalism: new essays*. New York: Cambridge University Press, 127–49.
- Blommaert, J. 2010. *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cogo, A. 2012. ELF and super-diversity: a case study of ELF multilingual practices from a business context. *Journal of English as a Lingua Franca*, 1 (2), 287–313. <https://doi.org/10.1515/jelf-2012-0020>
- Davydova-Minguet, O. & T. Sotkasiira 2014. Tutkijoiden, kansalaistoimijoiden ja viranomaisten kohtaamia maahanmuuttotyössä. Teoksessa L. Haikkola, N. Pyrhönen, M. Pentikäinen & T. Pauha (toim.) *Ulos kammioista! Muuttoliikkeiden ja etnisyyden tutkimus yhteiskunnallisena vaikuttamisena*. Helsinki: Society for the Study of Ethnic Relations and International Migration, 66–85.
- Demokratiakokeilut 2020. *Demokratiakokeilut 2020 -hankkeen loppuraportti*. Helsingin kaupungin kanslia ja kaupunkiympäristön toimiala. <https://evermade-helsinki-osallisuus-website.s3.eu-north-1.amazonaws.com/wp-content/uploads/2021/05/28135646/Demokratiakokeilut-2020-hankkeen-loppuraportti.pdf> [luettu 13.2.2023]
- DVV 2022. Digi- ja väestötietovirasto. Sähköpostiviesti 26.10.2022.
- Ekholm, E. 2009. *Monimuotoisuus ja esteettömyys. Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemuksia*. Espoo: Ennora. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-92-6422-3>
- Fairclough, N. 2001. *Language and power*. Toinen painos. London: Longman.
- Han, H. 2013. Individual grassroots multilingualism in Africa Town in Guangzhou: the role of states in globalization. *International Multilingual Research Journal*, 7 (1), 83–97. <https://doi.org/10.1080/19313152.2013.746803>
- Heikkilä, R. 2012. Belgialaista näkökulmaa Joensuun valtuustoon. <https://yle.fi/a/3-6356605> [luettu 10.2.2023]
- Hirvonen, M. & T. Kinnunen (toim.) 2020. *Saavutettava viestintä: yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirvonen, M., T. Kinnunen & L. Tiittula 2020. Viestinnän saavutettavuuden lähtökohtia. Teoksessa M. Hirvonen & T. Kinnunen (toim.) *Saavutettava viestintä: yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. Helsinki: Gaudeamus, 13–31.
- Horelli, L., L. Haikkola & T. Sotkasiira 2007. Osallistuminen nuorisotyön lähestymistapana. Teoksessa T. Hoikkala & A. Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä: menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, 217–234.
- Jenkins, J. 2015. Repositioning English and multilingualism in English as a Lingua Franca. *Englises in Practice*, 2 (3), 49–85. <https://doi.org/10.1515/eip-2015-0003>

- Joensuun kaupunki 2022a. Joensuu lukuina. <https://www.joensuu.fi/joensuu-lukuina> [luettu 14.2.2023]
- Joensuun kaupunki 2022b. Joensuun maahanmuuttajapalvelut on nyt International House Joensuu. <https://www.joensuu.fi/-/joensuun-maahanmuuttajapalvelut-on-jatkossa-international-house-joensuu> [luettu 14.2.2023]
- Kazi, V., A. Alitolppa-Niitamo & A. Kaihovaara (toim.) 2019. *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>
- Kettunen, P. (toim.) 2022. *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa*. Turku: Siirtolaisinstituutti. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7399-24-8>
- Kindler, M., V. Ratcheva & M. Piechowska 2015. Social networks, social capital and migrant integration at the local level: European literature review. *IRiS Working Paper 6/2015*. Birmingham: Institute for Research into Superdiversity. <https://www.birmingham.ac.uk/documents/college-social-sciences/social-policy/iris/2015/working-paper-series/iris-wp-6-2015.pdf> [luettu 28.8.2023]
- Kinnunen, T. & M. Hirvonen 2020. Johtopäätökset. Saavutettavuudesta osallisuuteen. Teoksessa M. Hirvonen & T. Kinnunen (toim.) *Saavutettava viestintä: yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. Helsinki: Gaudeamus, 321–339.
- Kokkonen, L., S. Pöyhönen, N. Reiman & T. Lehtonen 2019. Sosiaaliset verkostot ja kielenoppiminen: kohti uutta ajattelua kotoutumiskoulutuksesta. Teoksessa V. Kazi, A. Alitolppa-Niitamo & A. Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 92–102. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7>
- Kotikuntalaki 201/1994. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940201>
- Kotilainen, N. & S. Pellander 2021. Väärännäköiset pakolaiset vaarallisina vieraina. Pakolaisten mediakuvat ja koettu turvallisuus. Teoksessa L. Assmuth, V-S. Haverinen, E-K. Prokkola, P. Pöllänen, A. Rannikko & T. Sotkasiira (toim.) *Arjen turvallisuus ja muuttoliikkeet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 155–179.
- Kuntalaki 410/2015. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>
- Kuusio H., R. Lämsä, V. Kazi & L. Leeman 2020. Sosiaalinen ja poliittinen osallistuminen. Teoksessa H. Kuusio, A. Seppänen, S. Jokela, L. Somersalo & E. Lilja (toim.) *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa*. FinMonik-tutkimus 2018–2019. Raportti 1/2020. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-034-1>
- Lehtimaja, I., L. Kotilainen & S. Kurhila 2021. Monikielisyden haasteet työyhteisössä. *Työelämän tutkimus – Arbetslivsforskning*, 19 (3), 452–463. <https://doi.org/10.37455/tt.109950>
- Leskelä, L. & E. Uotila 2020. Selkokieli saavutettavan viestinnän välineenä. Teoksessa M. Hirvonen & T. Kinnunen (toim.) *Saavutettava viestintä: yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä*. Helsinki: Gaudeamus, 227–248.
- Meierkord, C. & E. W. Schneider 2021. Introduction: English spreading at the grassroots. Teoksessa C. Meierkord & E. W. Schneider (toim.) *World Englishes at the grassroots*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1–22. <https://doi.org/10.1515/9781474467575>
- Määttä, S. K. 2020. Translating child protection assessment for ELF users: accommodation, accessibility, and accuracy. *Journal of English as a Lingua Franca*, 9 (2), 287–307. <https://doi.org/10.1515/jelf-2020-2042>
- Nielsen, J. 1993. *Usability engineering*. San Francisco: Morgan Kaufmann.
- Nivala, E. & S. Ryyänen 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, 14 (1), 9–41. <https://doi.org/10.30675/sa.122317>

- Pietikäinen, S., H. Dufva & K. Mäntylä 2010. Monikielisyys liikkeessä: monikielisen perheen kielelliset resurssit. Teoksessa M. Garant & M. Kinnunen (toim.) *AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia*. Nro 2 (2010), 17–30. <https://journal.fi/afinla/article/view/3873>
- Pitkänen, V., P. Saukkonen & J. Westinen 2019. *Ollako vai eikö olla? Tutkimus viiden kieliryhmän kiinnittymisestä Suomeen*. e2 Tutkimus. <https://www.e2.fi/hankkeet-ja-julkaisut/julkaisut/ollako-vai-eiko-olla-tutkimus-viiden-kieliryhman-kiinnittymisesta-suomeen.html> [luettu 14.6.2023]
- Prokkola, E.-K. 2020. Geopolitics of border securitization: sovereignty, nationalism and solidarity in asylum reception in Finland. *Geopolitics*, 25 (4), 867–886. <https://doi.org/10.1080/14650045.2018.1520213>
- de Rooij, E. A. 2012. Patterns of immigrant political participation: explaining differences in types of political participation between immigrants and the majority population in Western Europe. *European Sociological Review*, 28 (4), 455–481. <https://doi.org/10.1093/esr/jcr010>
- Ruedin, D. 2018. Participation in local elections: ‘Why don’t immigrants vote more?’ *Parliamentary Affairs*, 71 (2), 243–262. <https://doi.org/10.1093/pa/gsx024>
- Ruusuvuori, J. & P. Nikander 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 427–444.
- Rymes, B. 2014. *Communicating beyond language: everyday encounters with diversity*. New York: Routledge.
- Seikkula, M. & O. Maury (toim.) 2022. *Korjataan maahanmuuttaneiden ja monikielisten suomalaisten demokratiavaje: työryhmän raportti ja suositukset*. Oikeusministeriön julkaisuja. Mietintöjä ja lausuntoja 2022:27. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-466-4>
- Sipinen, J. 2021. *Recruitment of immigrant-origin candidates in Finnish municipal elections*. Tampere University Dissertations 396. Tampere: Tampere University, Faculty of Management and Business. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1910-6>
- Sotkasiira, T., L. Haikkola & L. Horelli 2009. Building towards effective participation: a learning-based network approach to youth participation. Teoksessa B. Percy-Smith & N. Thomas (toim.) *A handbook of children and young people’s participation. Perspectives from theory and practice*. London: Routledge, 174–183.
- Statista 2023. The most spoken languages worldwide in 2022. <https://www.statista.com/statistics/266808/the-most-spoken-languages-worldwide/>; World: Total population from 2011 to 2021 <https://www.statista.com/statistics/805044/total-population-worldwide/> [luettu 14.2.2023]
- Suni, M. & T. Tammelin-Laine 2020. Language and literacy in social context. Teoksessa J. Peyton & M. Young-Scholten (toim.) *Teaching adult immigrants with limited formal education: theory, research and practice*. Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters, 11–29. <https://doi.org/10.21832/9781788927000-005>
- Suojanen, T., K. Koskinen & T. Tuominen 2014. *User-centered translation. Translation practices explained*. London: Routledge.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Kunnallisvaalit [verkkójulkaisu]. ISSN=2323-1092. Ehdokkaiden ja valittujen tausta-analyysi 2021, 1. Äänestäneet kuntavaaleissa 2021. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/kvaa/2021/05/kvaa_2021_05_2021-07-13_kat_001_fi.html [luettu 14.2.2023]
- Suurpää, L. 2002. Hyvää tahtoa vai hyvää vaihtoa? Maahanmuuttajien kotouttamisohjelmat solidaarisuuden valossa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 67 (1), 13–26. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209116768>

- Tammelin-Laine, T. 2014. *Aletaan alusta. Luku- ja kirjoitustaidottomat aikuiset uutta kieltä oppimassa*. Jyväskylä Studies in Humanities 240. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5997-5>
- Tarnanen, M., T. Rynkänen & S. Pöyhönen 2015. Kielten oppiminen aikuisten maahanmuuttajien integroitumisen ja identiteettien rakennusaineina. Teoksessa T. Jakonen, J. Jalkanen, T. Paakkinen & M. Suni (toim.) *Kielen oppimisen virtauksia – Flows of language learning*. AFinLAN vuosikirja 2015. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisu, nro 73. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 56–72. <https://journal.fi/afinlavk/article/view/49654>
- Tilastokeskus 2021. Kuntien avainluvut. <https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2021&active1=SSS> [luettu 14.2.2023]; Kunnallisvaalit. <https://stat.fi/tilasto/kvaa> [luettu 11.5.2023]
- Tuominen, T., T. Suojanen & K. Koskinen 2015. Kääntämisen ja käytettävyyden kohtaamisia: käyttäjakeskeisyys kääntäjän työkaluna. Teoksessa S. Aaltonen, N. Siponkoski & K. Abdallah (toim.) *Käännetyt maailmat. Johdatus käännösviestintään*. Helsinki: Gaudeamus, 234–251.
- Valaste, M. & H. Wass 2020. Poliittinen osallistuminen osana kokonaisvaltaista kotoutumista. Teoksessa V. Kazi, A. Alitolppa-Niitamo, & A. Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus*. TEM oppaat ja muut julkaisut, nro 2019:1. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 193–205. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-487-7> [luettu 28.8.2023]
- Vanhatalo, U. 2020. Vaikea kieli ei saa olla syrjäytymisen syy. *Kanava*, 48 (7), 28–33.
- White, S., N. Nevitte, A. Blais, E. Gidengil & P. Fournier 2008. The political resocialization of immigrants: resistance or lifelong learning? *Political Research Quarterly*, 61 (2), 268–281. <https://doi.org/10.1177/1065912908314713>
- Wilson, G. 2021. Language use among Syrian refugees in Germany. Teoksessa C. Meierkord & E. W. Schneider (toim.) *World Englishes at the grassroots*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 211–232.